

TEKST PH.D. FREDERIK STRAND,
MUSEUMSLEDER VED POLITIMUSEET
FOTO POLITIMUSEET

I POLITIETS BLITZ

Ny udstilling på Politimuseet sætter fokus på **fortidens forbryderfotografier** af samfundets bundfald – de såkaldt mistænkelige personer.

Fotografierne blev skelsættende for den moderne efterforsknings tilblivelse.

At stå med et gammelt fotografi er af og til som at blive transporteret tilbage i tiden. Man fornemmer omgivelserne, stedet og miljøet. Noget sådant gør sig i særskilt grad gældende i forhold til forbryderfotografiet. De er sjældne kig ind i en skyggeverden, hvor forbryderne er fanget i historiens blitz. Forbryderfotografiets oprindelse har rod i de europæiske storbyers eksplosive vækst siden begyndelsen af 1800-tallet, der havde givet endog betydelige problemer med rejsende kriminelle, som begik gentagen kriminalitet – også kaldet recidivister. En af løsningerne på dette

problem var at implementere fotografiet i politiets tjeneste, hvilket allerede i 1841 fandt sted i Paris blot to år efter, at den franske fotograf, Louis-Jacques M. N. P. Daguerres, havde gennemført sine første banebrydende fotoeksperimenter på forsøvede kobberplader, kaldet daguerreotypier.

De første fotografier

Daguerreotypiet vandt også indpas i Danmark. Danske forbrydere blev dog ikke daguerreotypieret før i 1851, hvor den berømte og berygtede Handskemagerbande blev forevigt for tid og evighed. Disse daguerreotypier var et afgørende gennembrud for ikke

bare forbryderfotograferingen, men hele den danske kriminalteknik. For uden at overdrive kan man sige, at forbryderfotografierne blev udgangspunkt for den såkaldt biometriske efterforskning, det vil sige en efterforskning hvor menneskekroppen bruges som bevismiddel. Handskemagerbandesagen var en af 1800-tallets største kriminalsager. Den 5. august 1852 faldt der dom i sagen. 40 personer blev dømt. To dømtes til døden for derefter at blive lagt på hjul og stejle, mens to andre dømtes til at få hovedet afhugget for derpå at blive sat på en stage. De resterende fik enten tugthusdomme på livstid eller meget lange straffe i forbedrings- eller tugthuse samt piskestraffe. Et af de helt afgørende problemer i forbindelse med opklaringen af sagen var lokalbefolkningens modvilje mod at udtale sig om sagen. Man frygtede simpelthen bandelederen – handskemageren Hans Jacob Mortensen og hans håndgangne mænd. For at bryde igennem denne mur af frygt fik politiet taget en række daguerreotypier af bandens medlemmer, som blev fremvist under forhørene på egnen. Herved kunne man påvise, at ingen længere behøvede at frygte banden; de var nu alle under lås og slå i København, det dokumenterede daguerreotypierne. Og derpå begyndte folk i lokalområdet at tale.

En skelsættende opfindelse og politireform

Daguerreotypierne af Handskemagerbanden var imidlertid en enlig svale, idet den mere systematiske forbryderfotografering først blev en realitet i Danmark nogle år senere. Et af daguerreotypiets store svagheder var nemlig dels selve fotoprocessens omstændelige karakter, dels at daguerreotypiet – i kraft af fremstillingsformen på kobberplade – ikke lod sig mangfoldiggøre, hvilket var af stor betydning for politimyndighederne, som netop så en fordel i selve mangfoldiggørelsen, da man derved kunne efterlyse en forbryder i forskellige dele af landet. Begge problemstillinger blev løst med opfindelsen af fotografering på glasplade, da de nemt lod sig kopiere, ligesom eksponeringstiden – den tid det tog

at tage fotografiet – blev væsentligt reduceret.

Etableringen af Opdagelsespolitiet skubbede også til processen. Opdagelsespolitiet blev etableret i 1863 og skulle være frontløbere inden for efterforskningen. Den fremsynede københavnske politidirektør, Vilhelm Crone, forespurgte derfor også allerede ved Opdagelsespolitiets etablering Justitsministeriet om 350 rigsdaler til at indkøbe et fotografiapparat til at fotografere straffede og mistænkelige personer, da det "ville være en stor Hjælp til at pågribe disse".

Offentlige fruentimmere

En særlig gruppe, som vandt indpas blandt de fotograferede københavnske forbrydere og mistænkelige personer, var de såkaldt offentlige fruentimmere. I april 1874 var der blevet givet tilladelse til oprettelse af bordeller, og den 9. marts 1877 kom bestemmelsen om "Politiets Tilsyn med offentlige Fruentimmere i København". Politiet skulle altså, groft sagt, styre bordellerne. Prostitution blev dermed et offentligt anerkendt erhverv, og de prostituerede betegnedes derfor som "offentlige fruentimmere", hvorfor de som følge heraf blev indskrevet i en særlig protokol.

Det offentlige fruentimmer, Alma Eugenia Husted. Hendes livsbane var kort og tragisk – hun døde af syfilis i starten af fyrrerne. Inden da havde sygdommen gjort hende dement og psykotisk.

I forlængelse af indskrivningen ønskede Københavns Politi et privat fotografi optaget af "Fruentimmeret". De offentlige fruentimmeres visitkort blev imidlertid ikke kun benyttet i politiets protokol. Tværtimod, fristes man til at sige. Visitkortfotografierne blev også benyttet til at skaffe nye kunder, da fruentimmerne ofte sad i udfordrende dragter og med kunstigt hår på fotografierne. De var altså langt fra blot forbryderfotografier, de var i lige så høj grad et reklamefremstød, som skulle pirre den interesserede kunde. De pompøse visitkortfotografier understreger således et problem, der i tiltagende grad trængte sig på hos politimyndighederne: Hvordan kunne man skabe mere standardiserede forbryderfotografier, der mere målrettet kunne bruges med henblik på identifikation?

Biometriens fødsel

Løsningen på problemstillingen fandt den franske politiembedsmand, Alphonse Bertillon, i den såkaldte antropometri – målingen af den menneskelige krop. De antropometriske målinger skulle supplere forbryderalbummene. I forlængelse af antropometriens nøjagtige opmålinger udviklede Bertillon en ny kriminalistisk fotografering, hvor den kriminelle blev fotograferet efter et bestemt skema: Forfra, fra siden og med hovedbeklædning. Disse fotografier blev påført et kort, hvor den fotograferedes antropometriske målinger også var nedskrevet. Bertillon opfandt dertil et kamera og en særlig forbryderstol, der tvang den fotograferede til at sidde på en særlig måde, så fotografierne kunne blive så præcise som muligt. Det moderne forbryderfotografi – som alle sikkert kender – var født.

Skelsættende drabssag

Med den såkaldte Holsteinsgadesag fik Bertillons videnskabelige forbryderfotografi et afgørende gennembrud i Danmark. Om natten den 7. december 1912 havde håndværksmesteren Carl Kocks kone, Marie Kock, anmeldt drabet på sin mand. Hun mente, der var tale om et rovmord. Opdagelsesbetjente dukkede hurtigt op på gerningsstedet. De afhørte Marie Kock og sammen-

Forbryderfotografi af Hansen-Vinding. Han fik en livstidsdom for drabet på Carl Kock.

holdt derpå afhøringsrapporten med gerningsstedsfotografierne. Det viste sig hurtigt, at der var uoverensstemmelser. Til slut brød kvinden sammen og tilstod, at det var hendes kæreste, P.K. Hansen-Vinding, der havde myrdet manden efter aftale med hende. Opdagelsespolitiet iværksatte derpå en omfattende eftersøgning af Hansen-Vinding, og hans portræt blev vist i alle landets aviser samt i de såkaldte Politiefterretninger, hvor Vinding-Hansens udseende var beskrevet efter Bertillons grundige antropometriske metode. Tre dage senere blev den eftersøgte fundet i Korsør, idet en lokal betjent mente at genkende Hansen-Vinding ud fra et fotografi trykt i Politiken. Betjenten havde dog i starten lidt vanskeligt ved at genkende Hansen-Vinding, idet han under flugten havde raget sit hageskæg af, hvilket dog ikke narrede den skarp-sindige betjent. Under fangetransporten gik det dog galt, idet det lykkede Hansen-Vinding at vriste sig fri af betjentens greb og undvige. Igen viste forbryderfotografiet sig dog nyttigt, lokale beboere havde nemlig genkendt Hansen-Vinding ud fra avisbilleder og derefter tippet politiet.

Hvem blev fotograferet?

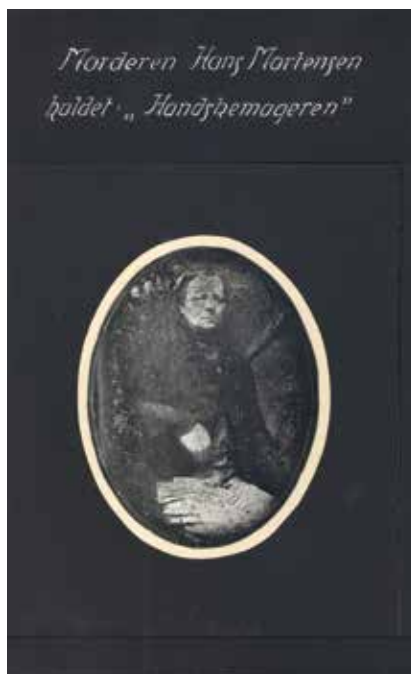
Når man betragter forbryderalbummenes gulnede fotografier, rejser et interessant spørgsmål sig: Hvem var det egentlig, der blev fotograferet til forbryderalbummene? Hvilke kriminelle havde man særligt fokus på? For at besvare spørgsmålet skal man se lidt nærmere på de mekanismer, der lå bag etableringen af forbryderalbummene i Europa. Politiet var forpligtet til at sørge for "Sikkerhed, Fred og Orden", →

hvilket fik etaten til fra 1800-tallets start at rette blikket mod de såkaldt "farlige klasser", der netop truede samfundets orden. Idéen om de farlige klasser frembragte stereotypen om en særlig farlig eller mistænkelig person, der – som en del af de destabiliserende klasser – udgjorde en trussel mod det borgerlige fællesskab. Stereotypen blev indpodet i kriminalbetjenten, der altså ud fra denne konstruktion skulle kunne skelne mellem en mistænkelig og en harmløs person. Forbryderalbumene var altså til dels udtryk for en indlært forestilling blandt politifolkene om den mistænkelige person. Når der fandtes en tekst bag på forbryderfotografierne, fremgik det således ofte, at personen var "fræk og hårdnakket, i høj grad", "tilstaaer aldrig", "løsagtig og løgnagtig" eller "en meget farlig Forbrydertype". Altså alt sammen politifolkenes personlige vurderinger af de fotograferede ud fra, hvilken personlighed den anholdte udstrålede.

Forbryderens mærke

Den potentielt forbryderiske karakter, som den mistænkelige person udstrålede, spillede altså en afgørende rolle i forhold til opbygningen af politiets forbryderalbum. Fra slutningen af 1800-tallet begyndte man derfor også mere konsekvent at tale om forbrydermennesket eller den fødte forbryder. I slutningen af 1700-tallet udviklede den tyske læge, Franz Joseph Gall, en særlig hjerneskalslære – kaldet frenologien. Frenologiens kerne var, at alle evner – herunder de moralske – var medfødte og kom til syne i hjerneskallens form. Galls teorier blev af stor betydning for forståelsen af det kriminelle menneske – for ifølge Gall fandtes der også særlige hjerneorganer for kriminalitet, blandt andet hjerneorganet for morder og tyvesind. De kriminelle tilbøjeligheder var altså medfødte, og derfor kunne man også tale om et særligt kriminelt menneske, hvis kriminelle tilbøjeligheder kunne aflæses ud fra kraniets form.

Frenologiens tanker blev overtaget af den meget indflydelsesrige italienske kriminalantropolog, Cesare Lombroso, der – ud fra studier foretaget i slutningen af 1800-tallet – mente at kunne påvise en særlig sammenhæng mellem

Daguerreotypi af den frygtede Handskemager. Daguerreotypiet er Danmarks første forbryderfoto.

ansigtets form og den kriminelle adfærd. Den kriminelles ansigtsform havde fremtrædende dyriske træk, da denne befandt sig på et lavere evolutionært stade end det normale menneske. Lombroso betegnede det som atavisme. Forbryderen kunne identificeres ved sine dybe øjenhuler, store høgenæse, lave pande eller brede kæbeparti. Den kvindelige kriminelle var identificerbar ved sine markante mandlige træk. Som redskab til at identificere den fødte forbryder var forbryderfotografiet af afgørende betydning. Det var nemlig igennem studiet af blandt andre sådanne fotografier, at Lombroso mente at kunne fastslå den kriminelles særlige karakteristika.

Forbryderfotografiets fremtid

Udviklingen af forbryderfotografiet

Forbryderfotografiets endelige form. Forbryderen – her en modvillig russisk tyv – er fotograferet fra siden og forfra. Samtidig er hans kropsmål påført fotoet.

var en revolution inden for efterforskningen. For første gang kunne man nu identificere en mulig kriminel ud fra ansigtets form. Det blev startskuddet til den biometriske kriminalefterforskning, hvor menneskekroppen i sig selv er bevismidlet. Biometrien udgør i dag en af de væsentligste søjler i politiefterforskningen.

Hvordan ser fremtiden så ud for forbryderfotografiet? Mangt og meget er naturligvis ændret. I takt med, at fotoapparaterne er blevet forfinet og udviklet i en grad, mange næppe havde forestillet sig for blot 30 år siden, har en ny udvikling – og problematik – vundet indpas, nemlig ansigtsgenkendelse, hvilket for eksempel de fleste moderne smartphones i dag er udstyret med. Reelt set bygger den moderne ansigtsgenkendelse på nogle af de samme principper som Bertillons antropometriske metode, det vil sige at det er ansigtets helt særlige og unikke form, der danner baggrund for genkendelsen. En væsentlig forskel er dog, at det nu er en computers kamera, der scanner ansigtet.

Vi har altså ikke længere brug for efterforskere, der minutiøst gennemgår de store forbryderalbum med henblik på identifikation, nu gør systemet det selv – og det bliver mere og mere effektivt. Mange lande – dog ikke Danmark – bruger i dag ansigtsgenkendelsesteknikken. Alt i alt har forbryderfotografiet altså vist sig at være en varig revolution inden for politiets efterforskning, men den fortsatte udvikling indebærer også risici, for vi skal naturligvis samtidig undgå, at marginaliserede grupper – eller den tidligere betegnelse: "farlige klasser" – overvåges og stigmatiseres igennem de nye teknikker. ■